ӨМНӨГОВЬ АЙМГИЙН УЛСЫН БҮРТГЭЛ СТАТИСТИКИЙН ГАЗАР

Хөдөө аж ахуйн салбарын танилцуулга судалгаа

2015

Агуулга

ОРШИЛ……………………………………………………………………………..…..3

ТОВЧ ТАЙЛБАР, ТОДОРХОЙЛОЛТ………………………………………………......4

НЭГ. Малчдын тоо тэдний соёл ахуйн үзүүлэлт……………………………….……7

I.1 Малчдын тоо, насны бүтэц…………………………………………….…….7

I.1.2 Малчдын соёл ахуйн үзүүлэлт……………………………………….…….8

ХОЁР. Малын тоо, түүний бүтэц, бүрэлдэхүүн…………………………….……….9

II.1. Малын тоо бүтэц…………………………………………….….………….9

II.2 Хувийн /амины/ малын тоо бүтэц…………………………………………..14

II.3 Малтай өрхийн малын бүлэглэлт……………………………………….….14

II.4. Хээлтэгч мал……………………………………………………...……………..15

II.5 Төл бойжилт…………………………………………………..…………………17

II.6 Том малын зүй бусын хорогдол……………………………………………….17

II.7 Малын хээл хаялт, сувайралт…………………………………………………..18

II.8 Хээлтэгч, хээлтүүлэгчийн тохироо……………………………………………19

II.9 Малын хэрэглээний зарлага…………………………………………………….20

II.10 Сүргийн бүтэц……………………………………………………………...…22

ГУРАВ. Малын бэлчээр, тэжээлийн хүрэлцээ, хангамж

III.1 Бэлчээрийн хүрэлцээ……………………………………………….………..23

III.2 Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлт………………………………………………..24

III.3 Тэжээлийн бүтэц, тэжээлийн хангамж…………………………….……………25

ДҮГНЭЛТ……………………………………………………………………………………26

Оршил

Өмнөговь аймгийн эдийн засгийн хөгжилд Хөдөө аж ахуйн салбар өнөөг хүртэл тэргүүлэх байр суурийг эзэлсээр ирсэн бөгөөд цаашид ч мөн уул уурхайн салбарыг даган эрчимтэй хөгжүүлэх бодлого чиглэлийг баримталж байна.

Хөдөө аж ахуйн салбарын үйл ажиллагаа нь бусад хүчин зүйлээс илүүтэйгээр байгаль, цаг агаараас хамааралтай бөгөөд үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүн нь үндсэндээ хүн амын хүнсний хэрэглээ, боловсруулах үйлдвэрлэлийн болон үйлчилгээний салбарын түүхий эдийн хэрэглээг хангахад чиглэгддэг.

"Монгол Улсын Үндсэн хууль"-д "Мал сүрэг"-ийг үндэсний баялаг мөн гэж хуульчлан зааж, мал тооллогыг улсын хэмжээнд жил бүр зохион байгуулж, үр дүнг нь макро түвшинд хийгддэг тооцоо, судалгаанд ашиглаж, салбарын талаар удирдлагын шийдвэр гаргах мэдээллийн гол эх үүсвэр болгон ашиглаж байна.

''Статистикийн тухай" Монгол Улсын хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1 дэх заалт, Монгол Улсын Засгийн газрын 2003 оны 224 дүгээр тогтоолын дагуу Үндэсний Статистикийн хороо мал, тэжээвэр амьтад, тэжээл, худаг усны тооллогыг 2015 оны 12 сарын 7-ноос 17-ны өдрүүдэд улсын хэмжээнд зохион байгуулж явууллаа.

Манай аймгийн хөдөө аж ахуйн салбарын өнөөгийн байдалд дүгнэлт хийж, цаашид авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг боловсруулах, төлөвлөхөд энэхүү танилцуулга, судалгааны материал суурь мэдээлэл нь болно гэдэгт итгэж байна.

Судалгааны зорилго: Аймгийн эдийн засагт Хөдөө аж ахуйн салбарын эзлэх байр суурь, цаашдын хандлагыг тодорхойлоход судалгааны зорилго оршино.

Судалгааны агуулга: Энэ зорилгоор мал аж ахуйн салбарын ирээдүйн хөгжил, малчдын амжиргааны талаар бодлого, малын тооны өсөлт өөрчлөлт, бүтэц, малын төллөлт, үржлийн байдал, зүй бус хорогдол, сувайралт, хээл хаялт, бэлчээрийн даац хүрэлцээ, хээлтэгч, хээлтүүлэгч, түүний тохироо болон малтай өрх, малчдын нийгмийн байдал, малын тооны өсөлт бууралтанд нөлөөлсөн үзүүлэлтүүдийг тодорхойлох, газар тариалангийн салбарын хувьд тариалалт, ургац хураалт, ургацын хэмжээг тооцож, аймгийн дүнд эзлэх хувийг тогтоов.

НЭР ТОМЬЁОНЫ ТОВЧ ТАЙЛБАР, ТОДОРХОЙЛОЛТ

Малтай өрх: Малыг ахуй амьдралдаа туслах чанарын үүрэгтэй өсгөн үржүүлдэг өрх.

Малчин өрх: Жилийн 4 улирлын туршид малаа маллаж, малын ашиг шим нь тэдний амьжиргааны эх үүсвэр нь болж байгаа өрх.

Малчид: Жилийн 4 улирлын туршид мал аж ахуй эрхэлж, малын ашиг шим нь тэдний амьжиргааны эх үүсвэр болж байгаа 16 ба түүнээс дээш насны хүмүүсийг хэлнэ**.**

Бодод шилжүүлэх коэффициент:

1 адуу, үхэр - 1 бод
1 тэмээ - 1.5 бод
6 хонь - 1 бод
8 ямаа - 1 бод

Бодод шилжүүлэх коэффициентийг таван төрлийн малыг нэг төрлийн малд шилжүүлэн малын өсөлт, бууралтыг гаргах, үр ашгийг тооцоход ашиглана.

Бог малд буюу хонин толгойд шилжүүлэх коэффициент:

1 тэмээ - 5 хонь
1 адуу - 7 хонь
1 үхэр - 6 хонь
1 хонь - 1 хонь
1 ямаа - 0.9 хонь

Бог-д шилжүүлэх коэффициентийг малын тэжээлийн хүрэлцээ, хангамж, бэлчээрийн даацыг тодорхойлон гаргахад ашиглана.

Нас гүйцсэн мал: Малын төрөл бүр дээр дараах насны малыг хамруулна.

Тэмээ - 4 настай, 5 ба түүнээс дээш настай
Адуу - 3 настай, 4 ба түүнээс дээш настай
Үхэр - 2 настай, 3 ба түүнээс дээш настай
Бог мал - тухайн жилийн төл малаас бусад насны мал

Өсвөр насны мал:

Тэмээ-Өмнөх оны төл, 2, 3 настай
Адуу- Өмнөх оны төл, 2 настай
Үхэр- Өмнөх оны төл

Төл мал: Тухайн жилийн төлийг хэлнэ.
Бэлэн хээлтэгч: Малын төрөл бүр дээр нас гүйцсэн эм малыг хамруулна.

Малын тоо, толгойн өсөлт: Оны эцсийн малаас оны эхний малыг хасч, малын тооны өөрчлөлтийг тоогоор илэрхийлнэ. Оны эцсийн малын тоог оны эхний малын тоонд харьцуулан 100-гаар үржүүлж, өсөлт, бууралтыг хувиар илэрхийлнэ.

Малын өсөлтийн ***орлого тал*** нь төл бойжилт, ***зарлага тал нь*** хэрэглээний зарлага, том малын зүй бус хорогдол байна.

Төллөлтийн хувь: Төллөсөн хээлтэгчийн тоог оны эхний хээлтэгчийн тоонд харьцуулан, 100 –гаар үржүүлэн тооцно.

Бойжилтын хувь: Бойжсон төлийн тоог нийт гарсан төлийн тоонд харьцуулан 100–гаар үржүүлэн тооцно.

100 эхээс бойжуулсан төл: Бойжуулсан төлийн тоог оны эхний хээлтэгч малын тоонд харьцуулан 100-гаар үржүүлэн тооцно.

Хээлтэгч, хээлтүүлэгчийн тохироо: Хээлтэгч малын тоог хээлтүүлэгч малын тоонд харьцуулж, тооцно. 1 хээлтүүлэгчид ногдох хээлтэгчийн тооны норм нь:

Буур	-	20-25
Азарга	-	12-15
Бух	-	35-45
Хуц, ухна	-	25-30

Том малын зүй бус хорогдолд: Өвчний (халдвартай, халдваргүй) хорогдол, гэнэтийн аюулын (цас зуд, үер ус, гал түймэр, аянга цахилгаан зэрэг) хорогдол, бусад шалтгааны (малын хариулга, арчилгаа маллагаатай холбогдон гарсан) хорогдлыг хамруулна.

Том малын зүй бус хорогдлын оны эхний малд эзлэх хувь: Зүй бусаар хорогдсон том малын тоог оны эхний малын тоонд харьцуулан 100-гаар үржүүлэн тооцно.

Малын хэрэглээний зарлага: Оны эхний малын тоон дээр бойжуулсан төлийг нэмж, том малын зүй бус хорогдол, оны эцсийн малын тоог хасч, тооцно.

Малын хашааны хангамж: Хашааны хангамжийг гаргахдаа хашааны багтаамжийг малын тоонд харьцуулж тооцно. Бод малын хашааны хангамжийг гаргахдаа бодын хашааны багтаамжийг үхрийн тоонд, харин бог малынхыг богийн хашааны багтаамжийг бог малын /хонь, ямааны/ тоонд харьцуулж тооцно.

Тэжээл хангамж: Тэжээлийн хангамжийг гаргахдаа тэжээлийн нэгжид шилжүүлсэн тэжээлийн хэмжээг хонин толгойд шилжүүлсэн малын тоонд харьцуулан тооцно. Малын тэжээлийн хангамж, бэлчээрийн даацыг гаргахдаа малыг хонин толгойд шилжүүлснээр тооцно.

Тэжээлийн нэгжид шилжүүлэх коэффициент: Бэлтгэсэн тэжээл нь илчлэг, чанарын байдлаараа харилцан адилгүй байдаг учраас нэг тэжээлийн нэгжид шилжүүлж тэжээлийн хангамжийг гаргана. Үүний тулд:

Хадлан өвс	-	0.45
Таримал тэжээл	-	0.35
Даршны ургамал	-	0.25
Гар тэжээл, хужир шүү	-	1.00
Төмс ногооны хаягдал	-	0.22
Үр тарианы хаягдал	-	0.90
Лай	-	0.40
Сүрэл	-	0.25

гэсэн итгэлцүүрүүдийг ашиглан тэжээлийн нэгжид шилжүүлнэ.

Малын тэжээлийн ангилал: Малын тэжээлийг ургамлын гаралтай, амьтны гаралтай, эрдэс тэжээлийн гаралтай гэж ангилна.

- Ургамлын гаралтай тэжээлд өвс, сүрэл, үр тариа, буурцгийн төрлийн ургамал багтах бөгөөд бүдүүн, хүчит, шүүст тэжээл гэж ангилна.
  Бүдүүн тэжээл- өвс, сүрэл, нэг наст ба олон наст өвс орно.
  Хүчит тэжээл- үр тариа, үр тарианы хаягдал, вандуй, буурцаг орно.
  Шүүст тэжээл - Бүх төрлийн дарш, төмс ногооны хаягдал орно.

- Амьтны гаралтай тэжээлд яс, цусны гурил зэрэг орно.
- Эрдэс тэжээлд давс, хужир шүү орно.

Тариалангийн талбай: Хөдөө аж ахуйн таримал ургамлыг тариалсан талбайг хэлнэ. Тариалангийн талбайг тариалсан талбай, хураасан талбай, өнжсөн талбай, уринш боловсруулсан талбай гэж ангилна.

Тариалсан талбай: Тухайн жилд үр суулгасан газрын нийт талбайн хэмжээг хэлнэ.

Хураасан талбай: Тухайн жилд ургацыг хурааж авсан газрын нийт талбайн хэмжээг хэлнэ.

Га-гийн ургац: Талбайн нэг нэгжээс /1 га-гаас/ авах газар тариалангийн бүтээгдэхүүний /ургацын/ хэмжээ бөгөөд га-гийн ургацыг тодорхойлохдоо тухайн төрлийн ургамлын хурааж авсан бүх ургацыг тариалсан талбайн хэмжээнд нь харьцуулж тодорхойлно.

Нийт ургац: Тухайн жилд газар тариалангийн үйлдвэрлэл эрхэлж үйлдвэрлэсэн нийт бүтээгдэхүүний хэмжээ, өөрөөр хэлбэл тариалсан бүх талбайгаас хураан авсан үр тариа, төмс, хүнсний ногоо, жимс жимсгэнэ, малын тэжээл, техник, тосны ургамал зэрэг ургамал тус бүрийн төрлөөр нэмж гаргасан нийт ургацын хэмжээ болно.

1. МАЛЧДЫН ТОО, ТЭДНИЙ СОЁЛ, АХУЙН БАЙДАЛ

1.1. Малчдын тоо, насны бүтэц:

хүснэгт 1

Өрх, малчдын тоо насны бүтэц

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2014	
										хувь	зөрүү
Малтай өрх	7304	7579	7638	6894	6661	6619	6713	6771	6963	102.8	192
Малчин өрх	6258	6408	6301	5628	5431	5131	5173	5216	5417	103.9	201
Малчдын тоо	12261	11926	11612	10258	9751	9279	9226	9449	9588	101.5	139
Үүнээс: 16-34 насны	6492	6049	5614	4640	4154	3695	3534	3493	3473	99.4	-20
35-аастэтгэвэрт гарах хүртэл насны	4187	4433	4677	4388	4366	4544	4706	4944	5135	103.9	191
Тэтгэврийн насны	1582	1444	1321	1230	1231	1040	986	1012	980	96.8	-32
Нийт малчдаас эмэгтэй	5818	5649	5453	4809	4598	4403	4382	4408	4378	99.3	-30
Насны бүрэлдэхүүн %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	0
Үүнээс: 16-34 насны	52.9	50.7	48.3	45.2	42.6	39.8	38.3	37.0	36.2	98.0	-0.7
35-аастэтгэвэрт гарах хүртэл насны	34.1	37.2	40.3	42.8	44.8	49.0	51.0	52.3	53.6	102.4	1.2
Тэтгэврийн насны	12.9	12.1	11.4	12.0	12.6	11.2	10.7	10.7	10.2	95.4	-0.5
Нийт малчдаас эмэгтэй %	47.5	47.4	47.0	46.9	47.2	47.5	47.5	46.7	45.7	97.8	-1.0
Нэг малчин өрхөд ногдох малын тоо /толгойгоор/	223	263	278	180	225	276	320	354	379	107.1	25

Эх сурвалж: 2007-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогоор аймгийн хэмжээгээр 6963 малтай өрх, үүнээс 5417 малчин өрх мал аж ахуйн үйлдвэрлэл эрхэлж байна. Аймгийн хэмжээний нийт өрхийн 35 хувийг малтай өрх эзэлж байна.

2015 онд мал аж ахуйн салбарт 9588 малчид ажиллаж байна. Нийт малчдын 45.7 хувь нь буюу 4378 эмэгтэйчүүд байна.

Малчин өрхийн тоо өмнөх оныхоос 3.9 хувиар буюу 201 өрхөөр, малчдын тоо өмнөх оноос 1.5 хувиар буюу 139 малчнаар тус тус өссөн үзүүлэлт харагдаж байна.

Нийт малчин өрхийн 36.2 хувийг 16-34 насны залуучууд эзэлж байгаа бөгөөд, 53.6 хувийг 35-аас 59 насны хүмүүс харин үлдсэн 10.2 хувийг тэтгэврийн өндөр настай хүмүүс эзэлж байна. Өмнөх онуудтай харьцуулахад 16-34 насны залуучууд мал аж ахуй эрхлэх нь буурч, 35-59 насны хүмүүс мал аж ахуй эрхлэх нь ихэссэн үзүүлэлт харагдаж байна.

2015 онд нэг малчин өрхөд 379 толгой мал оногдож байгаа нь өмнөх оноос 25 толгой малаар өссөн байна.

Зураг 1

Малчдын тоо насны бүтэц

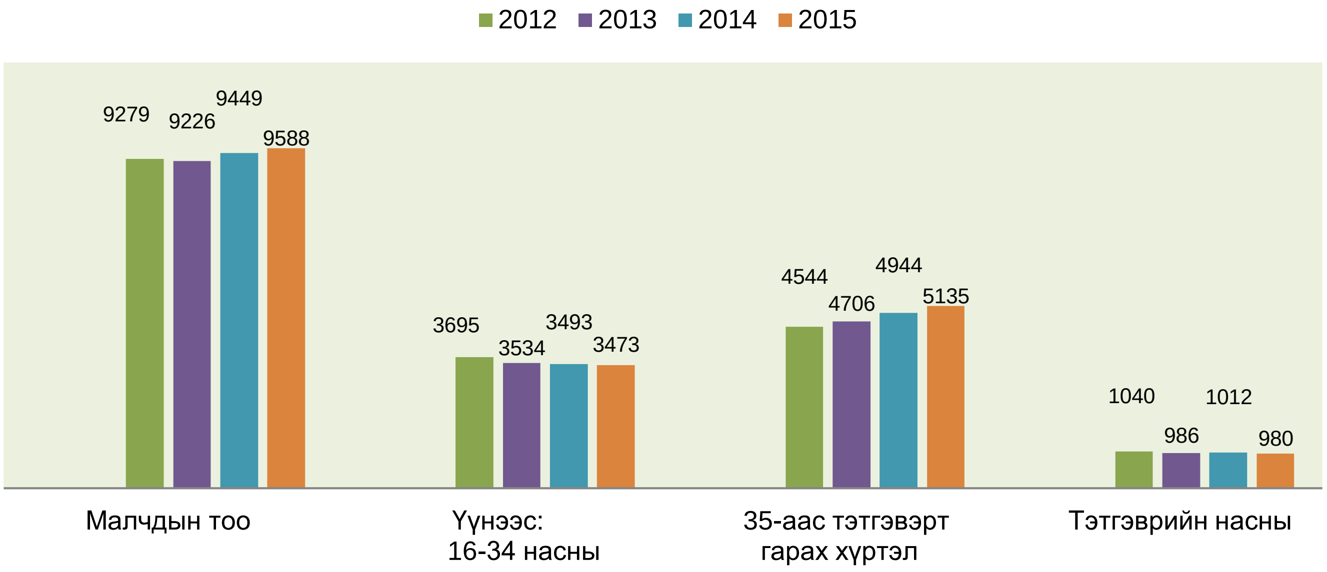

1.2. <u>Малчдын соёл ахуйн үзүүлэлт .</u>

2015 оны мал тооллогын дүнгээр нийт малчин өрхийн 85.9 хувь буюу 4654 өрх цахилгааны эх үүсвэртэй, 78.8 хувь буюу 4267 өрх телевизортой, 47.6 хувь буюу өрх автомашинтай, 48.4 хувь буюу 2624 өрх мотоциклтой, 0.4 хувь буюу 23 өрх трактортой байна.

Өмнөх онтой харьцуулахад цахилгааны эх үүсвэртэй өрх 47 өрхөөр буюу 1.0 хувиар, трактортой өрх 10.0 хувиар, автомашинтай өрх 7 хувиар тус тус өссөн үзүүлэлттэй, мотоциклтой өрх 3 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байна.

Малчдын соёл ахуйн үзүүлэлт

хүснэгт 2

	□□□□□□ □□□							н □□□□□ □□□□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Цахилгааны эх үүсвэртэй	5407	5351	5090	3940	5317	4607	4654	85.8	95.1	93.7	76.8	102.8	88.3	85.9
Телевизортой	3871	3847	4409	3841	4142	4251	4267	61.4	68.4	81.2	74.9	80.1	81.5	78.8
Автомашинтай	1790	1949	2196	2405	2295	2412	2581	28.4	34.6	40.4	46.9	44.4	46.2	47.6
Мотоциклтой	3652	3580	3642	2792	2597	2705	2624	58.0	63.6	67.1	54.4	50.2	51.9	48.4
Трактортой	36	46	31	17	28	21	23	0.6	0.8	0.6	0.3	0.5	0.4	0.4

Эх сурвалж:2009- 2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Малчдын соёл ахуйн үзүүлэлт /2011-2015/

Зураг 2

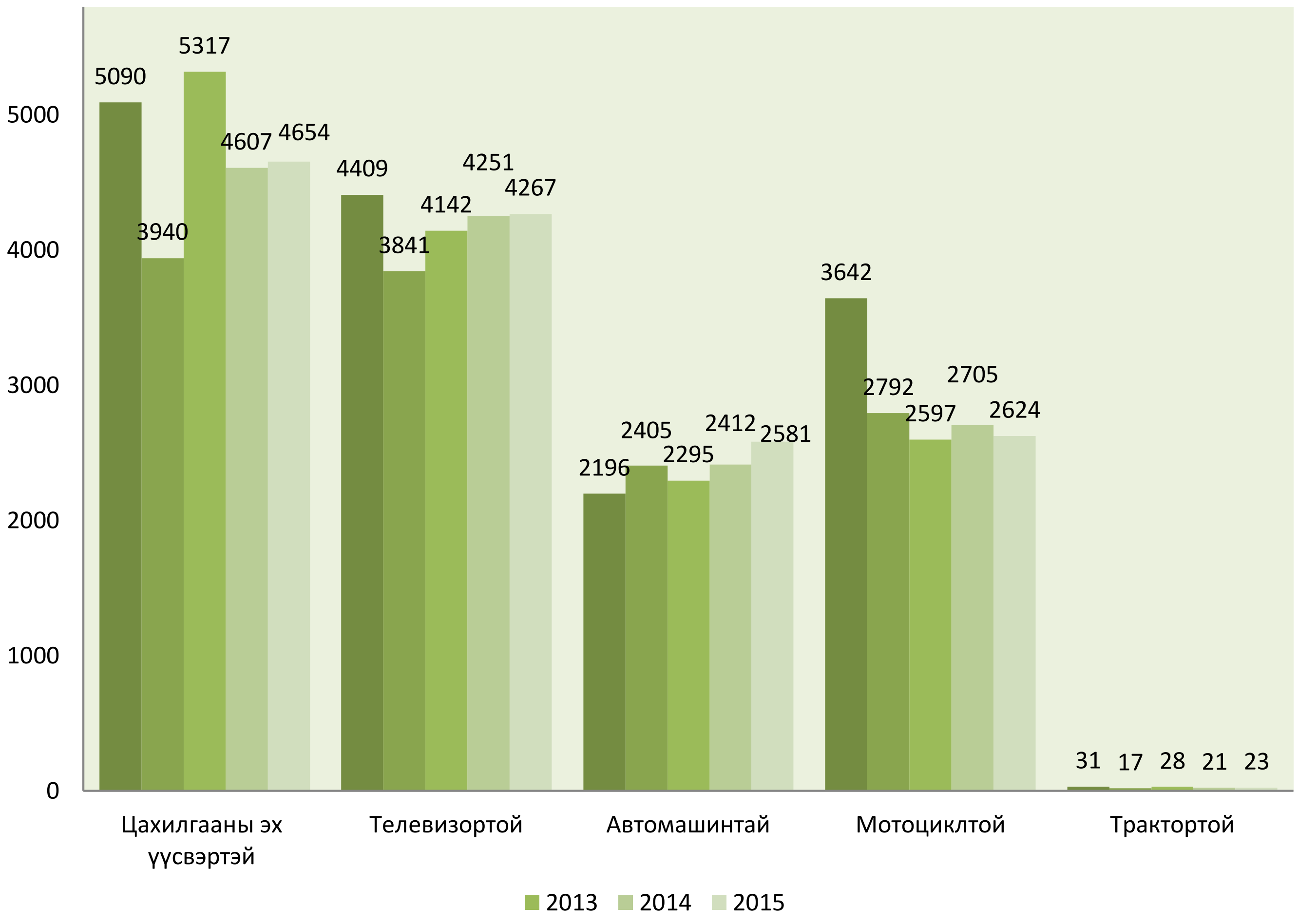

2. МАЛ АЖ АХУЙН ТОО, БҮТЭЦ

2.1.<u>Малын тоо</u>.

2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүнгээр Өмнөговь аймгийн 15 сумын 58 багт 2.0 сая толгой мал тоолуулж 2014 оныхоос 45.0 мянган толгой малаар буюу 9.5 хувиар өссөн байна. Мал сүрэг таван төрөл дээрээ өссөн үзүүлэлттэй байна.

Тооллогын дүнгээр тэмээний тоо 118584 толгой, адуу 74170 толгой, үхэр 18653 толгой, хонь 447008 толгойд, ямаа 1397350 толгойд хүрсэн байна. Өмнөх оныхоос тэмээ 5843 толгойгоор буюу 5.2 хувиар, адуу 7825 толгойгоор 11.8 хувиар, үхэр 2568 толгойгоор буюу 16.0 хувиар, хонь 49408 толгойгоор 12.4 хувиар, ямаа 141078 толгойгоор буюу 11.2 хувиар тус тус өссөн байна.

хүснэгт 3

Малын тоо

/төрлөөр/

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2014	
									□□□□	□□□АА
Бодоор*	393596	411301	289845	330021	376964	425661	474842	519869	109.5	45027
Толгойн тоо	1684939	1755215	1010327	1223459	1419253	1653264	1849043	2055765	111.2	206722
Тэмээ	80789	85692	83765	87837	97317	103120	112741	118584	105.2	5843
Адуу	53036	53683	37621	43366	50100	58164	66345	74170	111.8	7825
Үхэр	12404	13080	7532	8732	10762	13374	16085	18653	116.0	2568
Хонь	351210	375713	212841	257444	299816	350811	397600	447008	112.4	49408
Ямаа	1187500	1227047	668568	826080	961258	1127795	1256272	1397350	111.2	141078

*** з □□□□ γ □□□АА□□□□□□ □□□□, А□□□□□1 □□□, □□□□□□1.5 □□□, 6 □□□□, 8 Ш□□□□□□□ □А□ 1 □□□ □□□ □□□□□□.**

Эх сурвалж: 2008-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Зураг 3

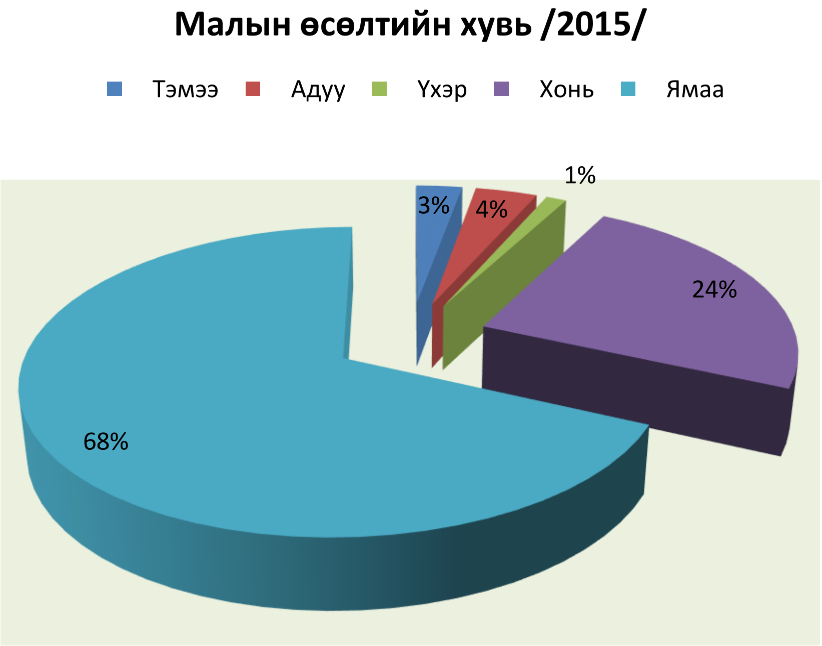

Зураг 3 – 2015 оны байдлаар нийт мал сүргийн 68 хувийг ямаа, 24 хувийг хонь, 3 хувийг тэмээ, 4 хувийг адуу, 1 хувийг үхэр сүрэг эзэлж байна.

Зураг 4 - Нийт мал сүргийн өсөлтийн 66 хувийг ямаа, 24 хувийг хонь, 5 хувийг тэмээ, 4 хувийг адуу, үлдсэн 1 хувийг үхэр сүргийн өсөлт эзэлж байна.

Хүснэгт 4

Малын тоо / сумдаар/

□□□□□ □□□	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2014
Баяндалай	108072	124361	138201	153575	168 829	109.9
Баян-Овоо	62882	75368	89577	96465	107 805	111.8
Булган	72382	87519	110534	131464	142 671	108.5
Гурвантэс	109742	126318	143640	140895	166 228	118.0
Мандал-Овоо	60764	74118	93002	116590	135 139	115.9
Манлай	88298	102618	117787	128835	133 820	103.9
Номгон	149994	172465	197239	216984	244 795	112.8
Ноён	75625	81593	92895	105200	116669	110.9
Сэврэй	97634	104662	119881	130386	147 538	113.2
Ханбогд	112143	123291	126003	126467	133 013	105.2
Ханхонгор	84731	103148	127966	156261	174 303	111.5
Хүрмэн	78882	91297	106674	121208	137 961	113.8
Цогт-Овоо	40302	50690	61866	73695	85 766	116.4
Цогтцэций	44411	53312	65741	75156	82 429	109.7
Даланзадгад	37597	48493	62258	75862	78 799	103.9
□шк	1223459	1419253	1653264	1849043	2055765	111.2

Эх сурвалж: 2011-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүнгээр нийт мал сүрэг өмнөх онтой харьцуулахад 3.9-18 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна. Нийт мал сүрэг өмнөх мөн үеэс 11.2 хувиар өсчээ.

Зураг 4

Малын тоо
/сумдаар/

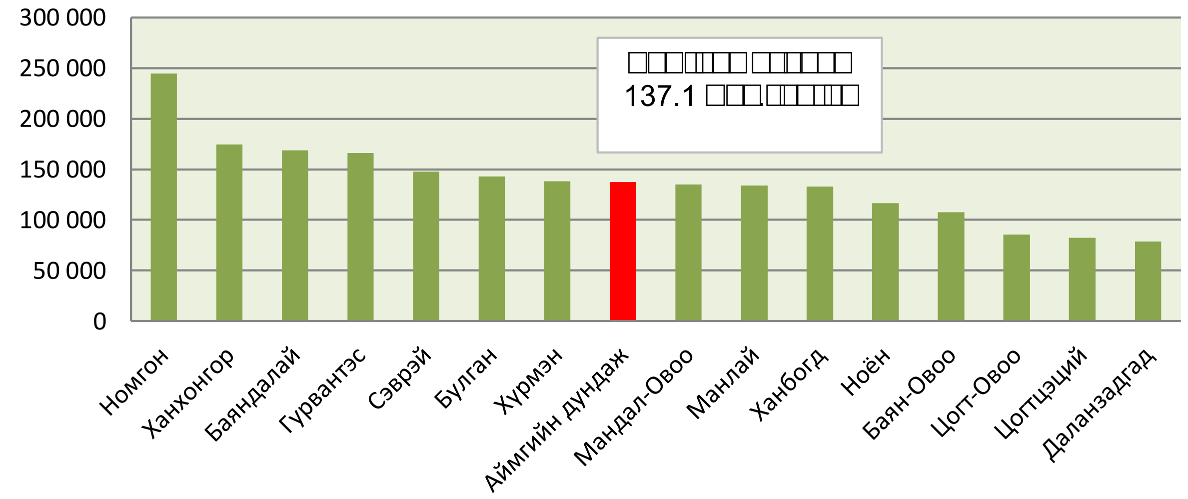

Аймгийн дундаж малын тоо 137051 толгой болж малын тоогоор 7 сум аймгийн дунджаас дээгүүр, 8 сум дунджаас доогуур байна.

Малын тооны өсөлт, бууралтанд нөлөөлсөн хүчин зүйл

/мян.толгой/ хүснэгт 5

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2014	
									□□□□	□□□АА
Бойжуулсан төл	486656	490461	56468	406786	393591	469222	450151	530744	117.9	80593
100 эхээс бойжуулсан төл / толгойгоор /	90	75	8	78	82	82	68.1	68.4	100.4	0.3
Хээлтэгч малын тоо	657060	702040	521692	477428	575182	660840	776420	845476	108.9	69056
Том малын зүй бус хорогдол	8447	30756	618766	9399	8815	9727	11128	17326	155.7	6198
Хээл хаясан хээлтэгч	2370	6650	12755	1904	978	846	2241	2304	102.8	63
Сувайрсан хээлтэгч	50388	105325	394952	95400	79705	93158	183799	206988	112.6	23189

Эх сурвалж: 2008-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Малын өсөлтөнд нөлөөлдөг гол хүчин зүйл болох бойжсон төлийн тоо өмнөх оноос 80.6 мянган төлөөр өсч , том малын зүй бусын хорогдол өмнөх оноос 6198 малаар буюу 55.7 хувиар, хээлтэгч малын тоо 8.9 хувиар, сувайрсан хээлтэгч өмнөх оноос 12.6 хувиар, хээл хаясан хээлтэгч 2.8 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна.

Зураг 5

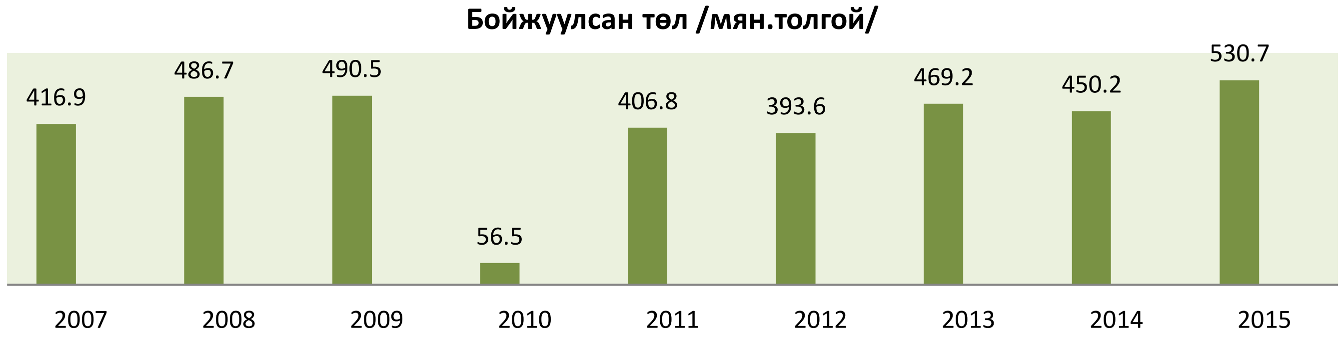

2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүнгээр бойжуулсан төл 530.7 мянгад хүрсэн нь өмнөх оны мал тооллогын дүнгээс 80.5 мянган төлөөр буюу 17.9 хувиар буурсан өссөн үзүүлэлттэй харагдаж байна.

Зураг 6

Хээлтэгч малын тоо нь 2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүнгээр 845.5 мянгад хүрсэн нь өмнөх мөн үеэс 69.1 мянгаар буюу 8.9 хувиар өссөн байна.

Нийт сүрэгт таван төрлийн малын эзлэх хувь

хүснэгт 6

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Бүгд	100	100	100	100	100	100	100.0	100.0	100.0	100	100
Тэмээ	6.3	6.2	5.4	4.8	4.9	8.3	7.2	6.9	6.2	6.1	5.8
Адуу	3.8	3.7	3.3	3.1	3.1	3.7	3.5	3.5	3.5	3.6	3.6
Үхэр	0.8	0.8	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.8	0.8	0.9	0.9
Хонь	22.0	21.8	21.2	20.8	21.4	21.1	21.0	21.1	21.2	21.5	21.7
Ямаа	67.1	67.6	69.4	70.5	69.9	66.2	67.5	67.7	68.2	67.9	68.0

Эх сурвалж: 2005-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Нийт сүрэгт таван төрлийн малын эзлэх хувийг авч үзвэл өмнөх оноос хонин сүрэг 0.2 хувиар, ямаан сүрэг 0.1 хувиар өсч харин тэмээн сүргийн хувьд 0.3 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байна.

Бог малын дотор хонин сүргийн эзлэх хувь нь 24, ямаан сүрэг 76 хувийг тус тус эзэлж байгаа нь уламжлалт харьцаа сүүлийн жилүүдэд ихээхэн алдагдаж байгааг илэрхийлж байна.

Зураг 7

Мал сүргийн бүтэц /2015/

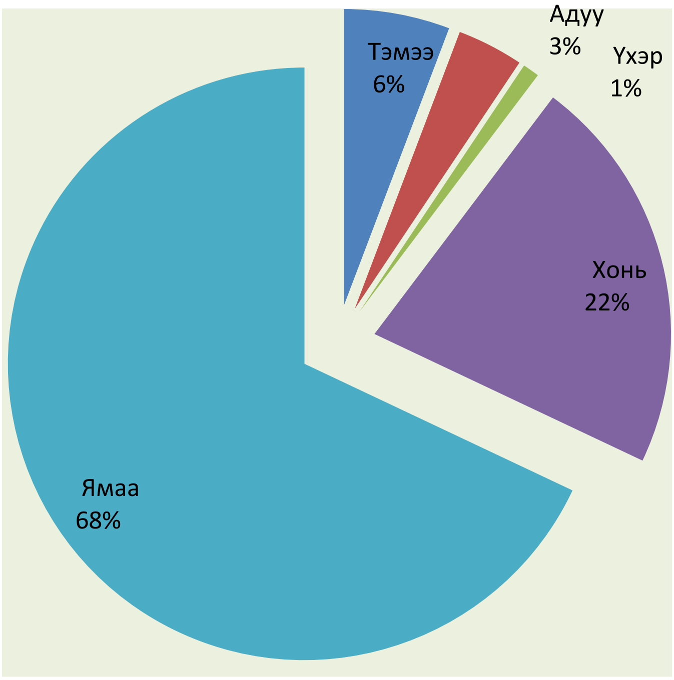

Манай аймгийн хувьд нийт сүрэгт эзлэх ямааны хувь улсдаа хамгийн өндөр байгаа нь мал сүргийн бүтцэд зохисгүй өөрчлөлт гарч байгаа нь анхаарал татсан асуудал болж байна. Цаашид ямаан сүргийн тоо толгойн өсөлт үргэлжилвэл байгаль орчин, бэлчээрийн хүрэлцээнд муугаар нөлөөлөх нь тодорхой байна.

2.2 . Хувийн / амины / малын тоо:

2015 онд хувийн малын тоо 2043.4 мянган толгойд хүрч, нийт малын 99.4 хувийг эзэлж байна. Тэмээн сүргийн 99.3 хувь, адуун сүргийн 99.9 хувь, үхэр сүргийн 99.3 хувь, хонин сүргийн 99.1 хувь, ямаан сүргийн 99.5 хувь нь хувийн аж ахуйд байна.

Хувийн малын тоо өмнөх оноос 205.6 мянган толгой буюу 11.2 хувиар өссөн байна.

Хувийн малтай өрх, малын тоо */ төрлөөр/*

мян.толгой

хүснэгт 7

л [illegible]	н [illegible]	з А[illegible]	шА[illegible]				
			с[illegible]	[illegible]	ш[illegible]	[illegible]	[illegible]
2003	7.4	892.4	69.6	36.6	5.9	199.7	580.6
2004	7.3	1054.1	70.2	40.7	7.3	227.6	708.3
2005	7.3	1105.9	70.3	42.6	8.5	243.4	741.1
2006	7.2	1140.3	70.7	42.1	8.6	249.2	769.7
2007	7.3	1383.8	74.6	46.3	10.0	293.4	959.5
2008	7.6	1666.1	80.0	53.0	12.3	347.2	1173.6
2009	7.6	1738.5	84.9	53.6	12.9	371.7	1215.3
2010	6.9	1002.2	83.2	37.6	7.5	210.4	663.6
2011	6.7	1216.7	87.5	43.4	8.7	255.4	821.8
2012	6.6	1409.2	96.6	50.1	10.7	296.8	954.9
2013	6.6	1642.1	102.4	58.2	13.3	347.4	1120.9
2014	6.7	1837.8	111.9	66.3	15.9	394.1	1249.4
2015	6.9	2043.4	117.8	74.2	18.5	443.0	1389.9

Эх сурвалж: 2003-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

2015 оны байдлаар хувийн аж ахуйн нийт малын 68 хувийг ямаа, 21.7 хувийг хонь, 5.8 хувийг тэмээ, 3.6 хувийг адуу, 0.9 хувийг үхэр эзэлж байна.

2.3 Малтай өрхийн малын бүлэглэлт.

хүснэгт 8

	Малтай өрхийн тоо			Нийт өрхөд эзлэх хувь			Малын тоо /мян.толгой/		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Бүгд	**6713**	**6771**	**6963**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**1642.1**	**1837.8**	**2043.4**
10 хүртэл малтай	141	140	140	2.10	2.07	2.01	1.0	1.0	1.0
11-30 малтай	498	494	468	7.42	7.30	6.72	10.5	10.5	9.8
31-50 малтай	551	526	510	8.21	7.77	7.32	22.4	21.6	20.9
51-100 малтай	995	904	944	14.82	13.35	13.56	72.9	66.4	69.3
101-200 малтай	1479	1361	1299	22.03	20.10	18.66	217.3	201.0	191.8
201-500 малтай	2244	2285	2338	33.43	33.75	33.58	728.7	747.7	771.0
501-999 малтай	665	871	970	9.91	12.86	13.93	428.7	567.8	636.0
1000-1499 малтай	129	176	269	1.92	2.60	3.86	142.0	196.9	299.9
1500-2000 малтай	10	10	20	0.15	0.15	0.29	16.3	16.2	32.8
2001-ээс дээш малтай	1	4	5	0.01	0.06	0.07	2.3	8.7	11.0

Эх сурвалж: 2013-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Нийт өрхийн 2.0 хувийг 10 хүртэл малтай өрх, 6.7 хувийг 11-30 малтай өрх, 7.3 хувийг 31-50 малтай өрх, 13.6 хувийг 51-100 малтай өрх, 18.7 хувийг 101-200 малтай өрх, 33.6 хувийг 201-500 малтай өрх, 13.9 хувийг 501-999 малтай өрх, 3.8 хувийг 1000-1499 малтай өрх, 0.3 хувийг 1500-2000 малтай өрх, үлдсэн 0.1 хувийг 2000 –с дээш малтай өрх эзэлж байна. 1000 ба түүнээс дээш малтай 294 өрх тоологдсон нь өнгөрсөн оноос 104 өрхөөр өссөн байна.

Малтай 1 өрхөд ногдох малын тоо, бүлэглэлтээр

хүснэгт 9

	2013	2014	2015	2015 он				
				Тэмээ	Адуу	Үхэр	Хонь	Ямаа
Бүгд	245	271	293	17	11	3	64	200
10 хүртэл малтай	7	7	7	1	1	1	1	3
11-30 малтай	21	21	21	2	1	1	4	13
31-50 малтай	41	41	41	2	2	1	8	27
51-100 малтай	73	73	73	5	3	1	15	49
101-200 малтай	147	148	148	12	6	2	30	98
201-500 малтай	325	327	330	20	11	2	66	231
501-999 малтай	645	652	656	35	24	6	148	444
1000-1499 малтай	1101	1119	1115	48	40	8	269	750
1500-2000 малтай	1634	1618	1639	115	74	31	559	859
2001-ээс дээш малтай	2305	2164	2191	53	57	3	611	1467

Эх сурвалж: 2013-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Аймгийн дунджаар нэг малтай өрхөд 293 мал оногдож байгаа нь 2014 оноос 22 толгой малаар өссөн байна. Малтай нэг өрхөд 17 тэмээ, 11 адуу, 3 үхэр, 64 хонь, 200 ямаа ногдож байна.

<u>2.4 Хээлтэгч мал.</u>

2015 онд 845.5 мянган толгой хээлтэгч тоологдсон нь өмнөх оноос 8.9 хувиар буюу 69.1 мянган толгойгоор өссөн байна. Энэ онд Ингэ 5.8 хувиар, гүү 14.9 хувиар, үнээ 19.1 хувиар, Эм хонь 11.3 хувиар, Эм ямаа 8.0 хувиар тус тус өсчээ.

Хээлтэгч малын тоо

мян.толгой

хүснэгт 10

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2014	
							□□□□	□□□АА
й□□□	28.4	30.1	33.3	35.4	37.5	39.7	105.8	2.2
МАА	11.9	13.7	15.1	17.0	20.2	23.2	114.9	3.0
ш□□□	3.3	3.8	4.2	5.2	6.4	7.6	119.1	1.2
□□ □□□□	114.3	102.4	126.2	145.2	172.0	191.4	111.3	19.4
□□ Ш□□□	363.8	327.4	396.4	458.1	540.3	583.6	108.0	43.3
□А□	**521.7**	**477.4**	**575.2**	**660.8**	**776.4**	**845.5**	**108.9**	**69.1**

Эх сурвалж: 2010-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Хээлтэгч мал нь нийт малын 41.1 хувийг эзлэж байгаа бөгөөд тэмээн сүргийн 33.5 хувийг, адуун сүргийн 31.3 хувийг, үхэр сүргийн 40.6 хувийг, хонин сүргийн 42.8 хувийг, ямаан сүргийн 41.8 хувийг тус тус эзэлж байна.

Хээлтэгч
/төрлөөр ,хувь/

Зураг 8

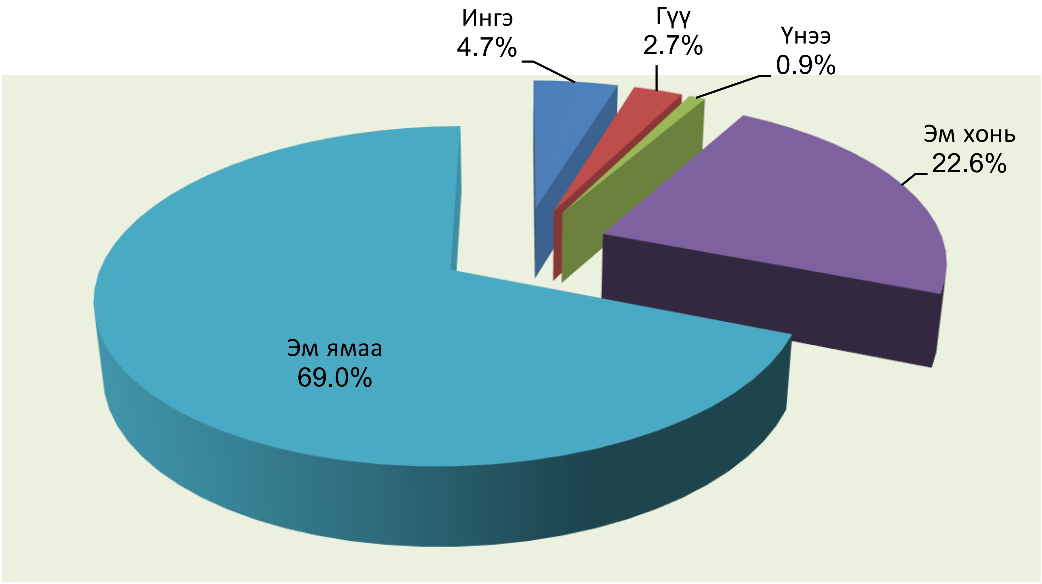

Нийт хээлтэгчийн 4.7 хувийг ингэ, 2.7 хувийг гүү, 0.9 хувийг үнээ, эм хонь 22.6 хувь, эм ямаа 69.0 хувийг тус тус эзэлж байна.

Хээлтэгч малын тоо /2003-2015 он/

Зураг 9

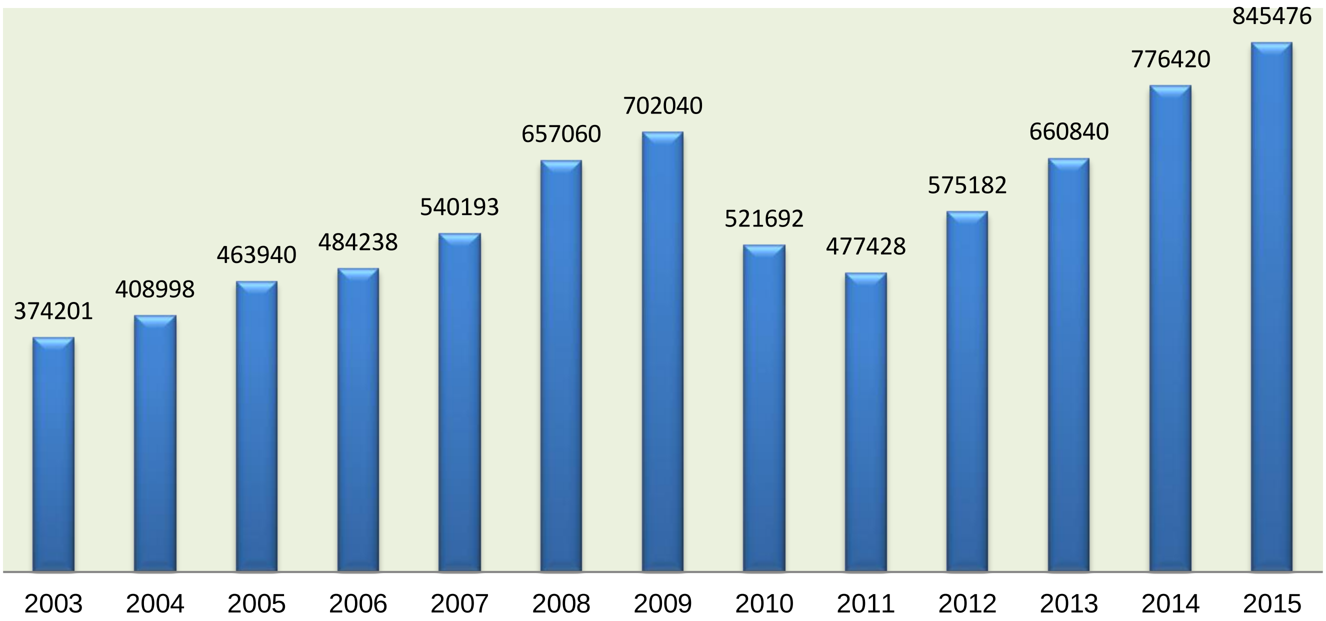

Сүүлийн жилүүдэд хээлтэгч малын тоо тогтмол өсч байсан боловч 2010, 2011 онуудад буурч, 2012 оноос өсөх хандлагатай болсон байна.

2.5 Төл бойжилт .

2015 онд гарсан төлийн 98.2 хувь нь буюу 530.7 мянган төл бойжуулсан байна.. Бойжсон төлийн тоо 2014 оныхоос 80.6 мянган толгойгоор өссөн үзүүлэлттэй байна. Төл бойжилтыг төрлөөр нь авч үзвэл гарсан ботгоны 99.3 хувь, унаганы 97.1 хувь, тугалны 98.5 хувь, хурганы 98.0 хувь, ишигний 99.6 хувийг бойжуулсан байна.

Төл бойжилт

хүснэгт 11

	2012	2013	2014	2015	шА□□□:					2015/2014
					□□□□□	□□□□□	□□□□□	□□□□□	□у □□	□□□□
М□□□□	369909	472665	457018	540719	16626	13594	4462	134123	371914	118.3
з □□□□□	393591	469222	450151	530741	16506	13202	4396	132335	364302	117.9
Н□□□□□□□	3318	3443	6867	9978	120	392	66	1788	7612	145.3
з □□□□□□□ □ □□□□	98.8	98.8	98.5	98.2	99.3	97.1	98.5	98.7	98.0	99.6

Эх сурвалж: 2012-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

2015 онд аймгийн дунджаар 100 эхээс 68 төл бойжуулсан байна. Энэ онд 100 эхээс бойжуулсан төл нь урьд оноос ямаанаас бойжуулсан төл өсч, ингэ, гүү, үнээ, эм хониноос бойжуулсан төл буурсан байна.

100 эхээс бойжуулсан төл

хүснэгт 12

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2014
з А□□	86	90	75	8	78	82	82	68	68	100
й□□□	48	56	50	45	45	59	45	55	44	80
МАА	74	82	69	13	76	74	81	67	65	97
ш□□□	75	87	76	25	74	80	87	74	69	93
□□ □□□□	91	95	85	11	87	89	90	80	77	96
□□ Ш□□□	88	91	73	5	44	83	82	65	67	103

Эх сурвалж: 2007-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

2.6 Том малын зүй бусын хорогдол.

2015 онд оны эхний малын 0.94 хувь нь буюу 17.3 мянган толгой мал хорогдсон нь 2014 оноос 6198 толгой малаар буюу 55.7 хувиар өссөн байна. Нийт хорогдсон малын 77.8 хувийг ямаа сүрэг, 15.4 хувийг хонин сүрэг, 3.6 хувийг адуу сүрэг, 2.8 хувийг тэмээ сүрэг, 0.4 хувийг үхэр сүрэг тус тус эзэлж байна.

Том малын зүй бус хорогдол

хүснэгт 13

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2014	□□□АА
з А□□	30756	618766	9399	8815	9727	11128	17326	155.7	6198
с□□□□	484	7027	462	288	364	354	481	135.9	127
□□□□	797	13033	336	215	196	402	582	144.8	180
ш□□□	356	5269	99	57	49	90	109	121.1	19
Н□□□	7181	135864	2232	2179	2454	2406	2667	110.8	261
□□□□	21938	457573	6270	6076	6664	7876	13487	171.2	5611

Эх сурвалж: 2009-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Зүй бус хорогдол /2008-2015 он/

Зураг 10

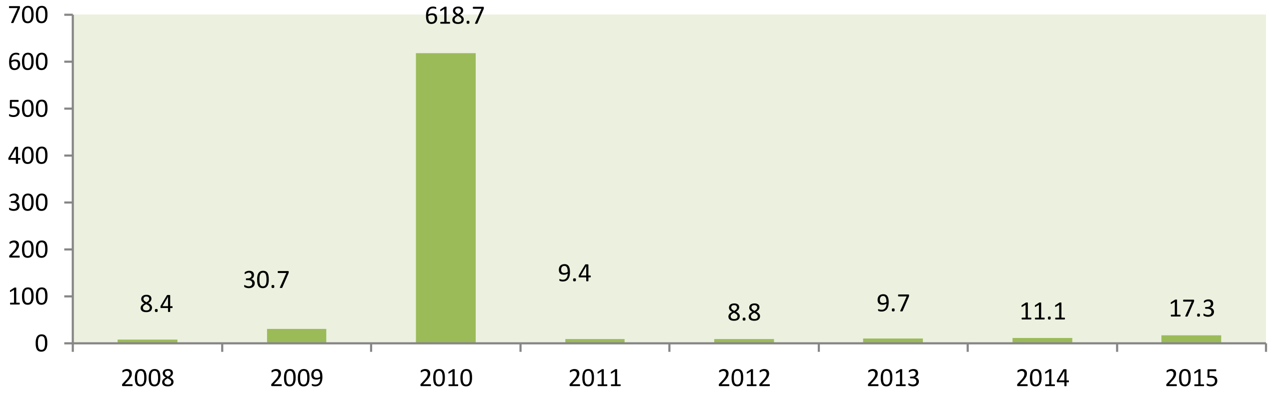

2.7 Малын хээл хаялт, сувайралт.

2015 онд оны эхний хээлтэгч малын 0.3 хувь нь буюу 2304 толгой хээлтэгч хээл хаяж , 26.7 хувьтай тэнцэх 207.0 мянган хээлтэгч сувайрсан байна. Төл өгөөгүй хээлтэгч малын тоо 209.2 мянгад хүрч түүний 98.9 хувийг сувайрсан хээлтэгч, 1.1 хувийг хээл хаясан хээлтэгч мал тус тус эзлэж байна.

Хээл хаяж, сувайрсан хээлтэгч малын тоо

хүснэгт 14

	Н□□□ □□Ш□□□ □□□□□□□□						□□□□□□□□□ □□□□□□□□					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2010	2011	2012	2013	2014	2015
з А□□	**12755**	**1904**	**978**	**846**	**2241**	**2304**	**394952**	**95400**	**79705**	**93158**	**183799**	**206988**
й□□□	42	59	21	3	3	79	751	648	439	280	535	294
МАА	323	28	17	26	37	81	7858	2457	3288	2802	5484	6480
ш□□□	36	8	1	2	10	20	1704	766	776	672	1457	1970
□□ □□□□	1366	279	79	79	372	319	79318	15938	14470	16239	27969	37856
□□ Ш□□□	10988	1530	860	736	1819	1805	305321	75591	60732	73165	148354	160388

Эх сурвалж: 2010-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Хээл хаясан хээлтэгч өмнөх онтой харьцуулахад 102.8 хувиар, сувайрсан хээлтэгч 112.6 хувиар тус тус өссөн байна.

Оны эхний хээлтэгчид хээл хаялт, сувайралтын эзлэх хувь

хүснэгт 15

	Н□□□ □Ш□□□ □□□□□□□						□□□□□□□□□ □□□□□□□					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2010	2011	2012	2013	2014	2015
з А□□	**1.8**	**0.4**	**0.2**	**0.1**	**0.3**	**0.3**	**56.3**	**18.3**	**16.7**	**16.2**	**23.7**	**24**
й □□□	0.1	0.21	0.1	0.0	0.0	0.2	2.7	2.3	1.5	0.8	1.4	1
МАА	2.2	0.2	0.1	0.2	0.2	0.3	53.7	20.7	24.0	18.5	27.2	28
ш□□□	0.7	0.2	0.0	0.0	0.2	0.3	34.4	23.2	20.2	15.9	22.9	26
□□ □□□□	0.9	0.2	0.1	0.1	0.2	0.2	51.8	13.9	14.1	12.9	16.3	20
□□ Ш□□□	2.2	0.4	0.3	0.2	0.3	0.3	60.9	20.8	18.6	18.5	27.5	27

Эх сурвалж: 2010-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Хээл хаялт, сувайралт

Зураг 11

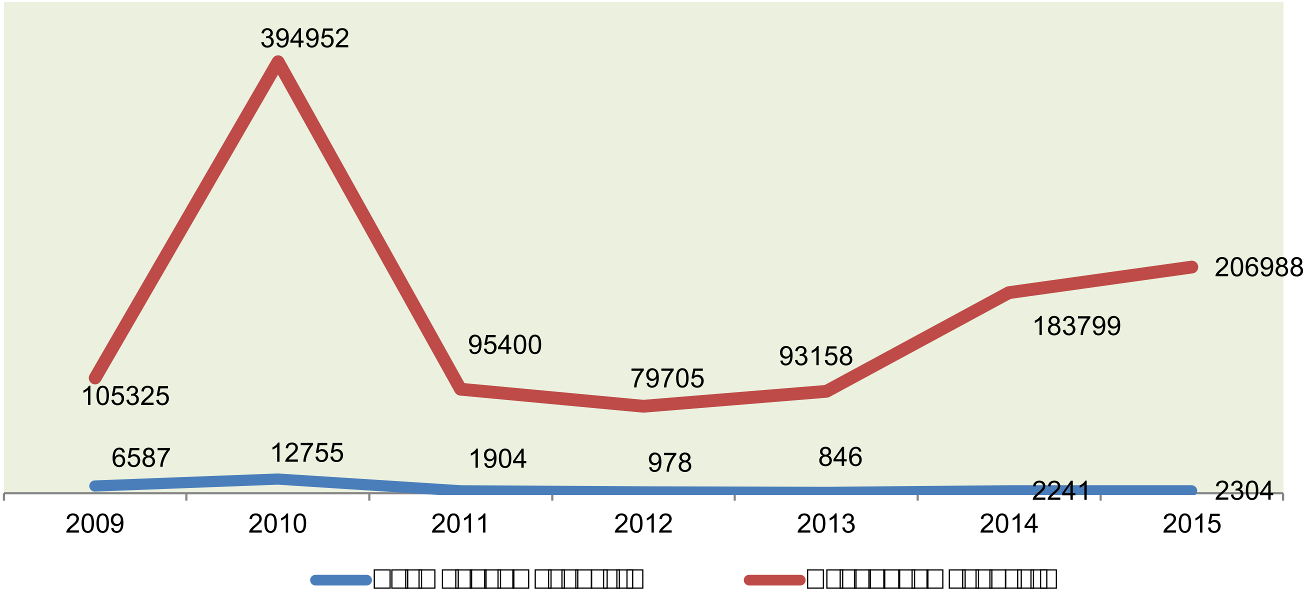

2.8. Хээлтэгч, хээлтүүлэгчийн тохироо

Хээлтэгч, хээлтүүлэгчийн тохироо нь малын бүх төрөл дээр алдагдсан хэвээр байгааг анхаарч үзэх хэрэгтэй байна.

2015 онд 14.4 мянган толгой хээлтүүлэгч мал тоологдож 2014 оноос 7.7 хувь буюу 1025 толгойгоор өссөн байна. Өмнөх онтой харьцуулахад хээлтүүлэгч малын 5 н төрөл дээр өссөн үзүүлэлттэй байна.

Хээлтүүлэгч малын тоо

хүснэгт 16

	Н□□□□АА□□□ □□□					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
з А□□	**8124**	**10255**	**11637**	**12382**	**13375**	**14400**
з □□□	946	961	1000	1027	1070	1111
□□□□□□	2073	2226	2379	2594	2887	3248
з □□	151	194	205	251	293	357
Н□□	2115	2708	2977	3111	3359	3628
о□□□	2839	4166	5076	5399	5766	6056

Эх сурвалж: 2010-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Нэг хээлтүүлэгчид оногдох хээлтэгчийн харьцаа тэмээн сүргийн хувьд 20-25 байхад 36, адуун сүргийн хувьд 12-15 байхад 7, үхэр сүргийн хувьд 35-45 байхад 21 байна, харин бог малын хувьд нэг хээлтүүлэгчид ноогдох хээлтэгчийн тоо 25-30 байхад хонь 53, ямаанд 96 байгаа нь үржлийн норм ихээхэн алдагдаж байгааг илтгэж байна. Нэг хээлтүүлэгчид оногдох хээлтэгчийн харьцаа өмнөх онтой харьцуулахад тэмээн сүргийн хувьд 1 хээлтэгчээр, хонин сүрэг 2 хээлтэгчээр, ямаан сүрэг 2 хээлтэгчээр тус тус нэмэгдсэн байна. Үхэр сүргийн хувьд 1 хээлтэгчээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

Хээлтэгч, хээлтүүлэгчийн тохироо

хүснэгт 17

	ш□□□□□□ □□□□	2010	2011	2012	2013	2014	2015
й □□□	20-25*	30	31	33	34	35	36
МАА	12-15.*	6	6	6	7	7	7
ш□□□	35-45*	22	20	21	21	22	21
□□ □□□□	25-30*	54	38	42	47	51	53
□□ **Ш**□□□	25-30*	128	79	78	85	94	96

Эх сурвалж: 2010-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

*****-нэг хээлтүүлэгчид ногдох хээлтэгчийн тоо.

2.9 Малын хэрэглээний зарлага.

2015 онд аймгийн хэмжээнд оны эхний малын 16.6 хувь буюу 306.7 мянган толгой малыг хэрэглээнд зарцуулсан байна.

Малын хэрэглээний зарлага 2014 оноос 63.5 мянган толгой малаар өссөн байна. Малтай нэг өрх дунджаар жилд 44 мал үүнээс 1.5 тэмээ, 0.7 адуу, 0.2 үхэр, 11.5 хонь, 30.1 ямааг хэрэглээндээ зориулж зарцуулсан байна. Аймгийн нийт өрхөөр тооцож үзэхэд нэг өрх дунджаар 15 толгой малыг хэрэглээндээ зарцуулсан байна.

Малын хэрэглээний зарлага

хүснэгт 18

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
з А□□	**389.4**	**182.5**	**184.2**	**189.1**	**225.4**	**243.2**	**306.7**
с□□□□	8.1	7.7	8.1	8.1	8.8	9.6	10.2
□□□□	8.5	4.9	2.9	3.2	4.0	2.8	4.8
ш□□□	2.6	1.5	1.1	1.0	1.0	1.1	1.7
□□□□	90.8	44.1	52.4	46.7	59.6	67.3	80.3
□□□□	279.2	124.3	119.6	130.1	152.0	162.4	209.7

Эх сурвалж: 2009-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Оны эхний малд эзлэх хувь

хүснэгт 19

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
з А□□	**23.1**	**10.4**	**18.2**	**15.4**	**15.9**	**14.7**	**16.6**
с□□□□	10.1	9.0	9.7	9.2	9.0	9.3	9.0
□□□□	16.1	9.1	7.7	7.3	8.0	4.8	7.2
ш□□□	21.1	11.5	15.2	11.4	9.4	7.8	10.7
□□□□	25.9	11.7	24.6	18.1	19.9	19.1	20.2
□□□□	23.5	10.1	17.9	15.7	15.8	14.4	16.7

Эх сурвалж: 2009-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Нийт хэрэглээнд зарцуулсан малын 93.8 хувийг бог мал, 6.2 хувийг бод мал эзэлж байна.

Малын хэрэглээний зарлага /төрлөөр/

Зураг 12

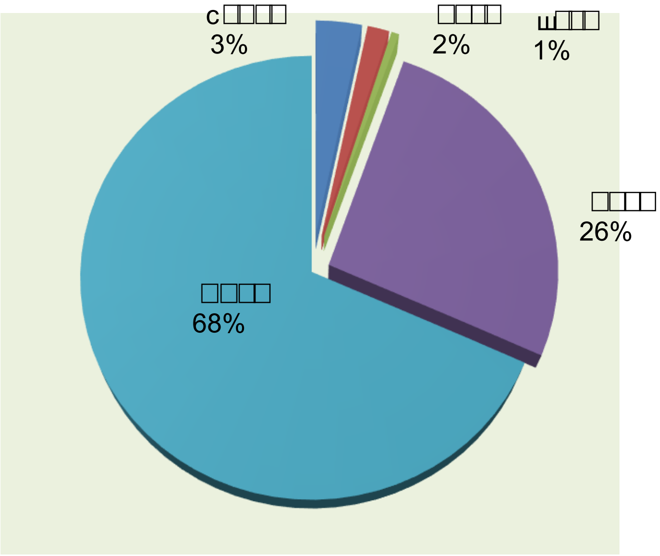

Зах зээлд худалдаж борлуулсан болон аж ахуйн

дотоодод хэрэглэсэн малын тоо

хүснэгт 20

	□□□ □□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□□□					А□ □□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□□□				
	2011	2012	2013	2014	2015	2011	2012	2013	2014	2015
з А□□	**51245**	**67047**	**76193**	**85173**	**95525**	**126912**	**188493**	**119693**	**129339**	**141479**
с□□□□										
□□□□	3005	4487	4530	5429	4753	3047	3159	2955	3198	3289
ш□□□	1764	2016	2385	2942	3021	2071	2114	2145	2314	2765
□□□□	499	502	618	777	952	776	769	899	1029	1217
□□□□	14406	16702	19745	23342	25950	29355	31334	34003	37914	40100
	31571	43340	48915	52683	60849	64526	75517	79691	84884	94108

Эх сурвалж: 2011-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

2015 онд зах зээлд худалдан борлуулсан болон аж ахуйн дотоодод хэрэглэсэн нийт малын 40.3 хувийг зах зээлд борлуулж, 59.7 хувийг аж ахуйн дотоодод хэрэглэсэн байна. Малтай нэг өрхөд дунджаар 14 толгой малыг зах зээлд борлуулж, 20 толгой малыг өөрийн хүнсэндээ хэрэглэсэн байна.

2.10 Сүргийн бүтэц.

2015 онд нийт сүргийн 25.8 хувь нь буюу 530.7 мянган толгой нь төл, өсвөр насны мал, 32.4 хувь буюу 665.1 мянган толгой нь нас гүйцсэн эр мал, 41.1 хувь буюу 845.5 мянган толгой хээлтэгч, 0.7 хувь буюу 14.4 мянган толгой хээлтүүлэгч гэсэн бүтэцтэй байна.

2015 оны сүргийн бүтэц

хүснэгт 21

	с□□□□□□□□					к□□□□А□□□□□□□□□□□□				
	з шМ□	Төл, өсвөр насны	Ажлын ба бэлтгэлийн насны эр	хээлтэгч	хээлтүүлэгч	з шМ□	с□□, □□□□□ □□□□□	□□□□□ □□□□□□□□□□□□□	□□□□□□□□	□□□□□АА□□□
з А□□	**2055765**	**530744**	**665145**	**845476**	**14400**	**100.0**	**25.8**	**32.4**	**41.1**	**0.7**
с□□□□	118584	16506	61244	39723	1111	**100.0**	**13.9**	**51.6**	**33.5**	**0.9**
□□□□	74170	13202	34537	23183	3248	**100.0**	**17.8**	**46.6**	**31.3**	**4.4**
ш□□□	18653	4396	6325	7575	357	**100.0**	**23.6**	**33.9**	**40.6**	**1.9**
□□□□	447008	132338	119649	191393	3628	**100.0**	**29.6**	**26.8**	**42.8**	**0.8**
□□□□	1397350	364302	443390	583602	6056	**100.0**	**26.1**	**31.7**	**41.8**	**0.4**

Эх сурвалж: 2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Сүргийн бүтэц нийт сүрэгт эзлэх хувь

Зураг 13

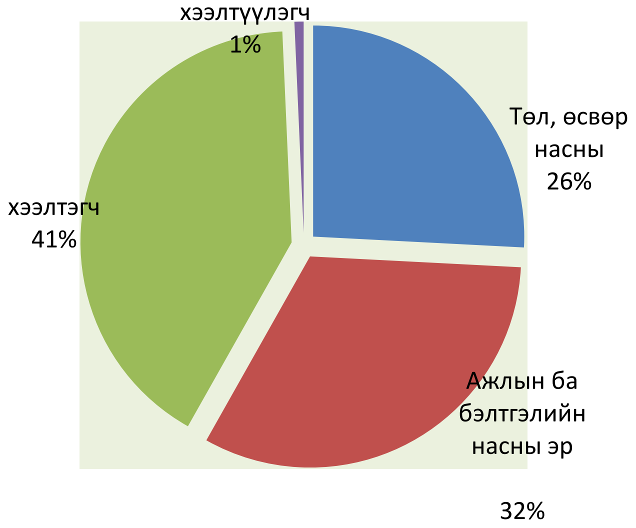

3.Малын бэлчээр, тэжээлийн хүрэлцээ, хангамж

3.1 Бэлчээрийн хүрэлцээ.

Газрын албаны 2015 оны газрын нэгдмэл сангийн тайлангаар манай аймгийн бэлчээрийн талбай 11.3 сая га талбайд хүрч малын тоо хонин толгойд шилжүүлснээр 2.9 сая толгойд хүрч 2014 оноос 275.8 мянган толгой малаар өссөн байна. 2015 онд 100 га талбайд хонин толгойд шилжүүлснээр 26 толгой мал ногдож байна.

Бэлчээрийн хүрэлцээ

хүснэгт 23

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/ 2014
з [illegible] /[illegible]/	11463.4	11455.5	11426.1	11372.2	11372.2	11363.8	11358.7	11357.8	99.9
[illegible] γ [illegible]АА[illegible] 100 [illegible]	20	21	13	16	18	21	23	26	110.4

Эх сурвалж: 2008-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Зураг 14

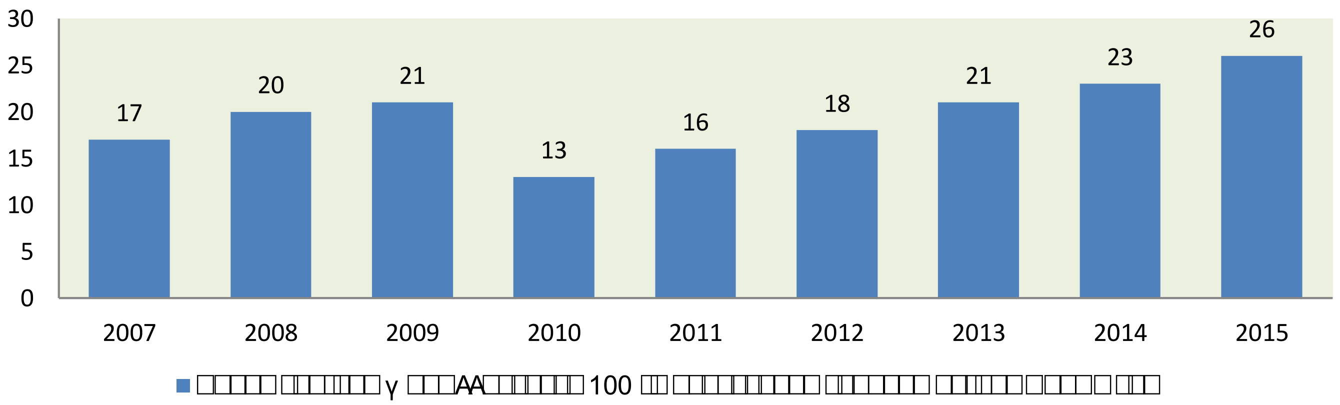

Манай аймгийн хувьд бэлчээрийн талбай их байгаа хэдий ч ус худгийн хүрэлцээ хангамж муу, мөн малчдын суурьшил ихтэй газруудад ашигт малтмалын болон хайгуулын лицензтэй ААНэгжүүд үйл ажиллагаа явуулж байгаагаас малын бэлчээрийн хүрэлцээ багасаж байна.

3.2 Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлт.

2015 онд аймгийн хэмжээгээр 5360.0 тонн хадлан, 247.5 тонн таримал тэжээл , 1838.5 тонн гар тэжээл, 13.2 тонн даршны ургамал, 4734.1 тонн хужир шүү, 20.5 тонн төмс, ногооны хаягдал хураан авч бэлтгэсэн байна.

Өөрийн хүчээр бэлтгэсэн хадлан нэр, төрлөөр

хүснэгт 24

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2014
Н□□□□□ □□□	3081.1	3561.1	4909.7	4265.8	9625.9	5360.0	55.7
с□□□□□ □□□□□	266.6	31.9	17.9	28.5	36.6	247.5	676.2
□□□ү □□ □□□□□□	9.4	6.66	37.5	16.4	14.5	13.2	91.0
М□□ □□□□□□	518.3	439.9	803.3	519.5	726.5	1838.5	253.1
Н□□□□ү АА	1337.5	1937.9	801.6	1329.6	2771.6	4734.1	170.8
с□□□, □□□□□□□ □□Ш□□□	59.6	51.1	83.6	46.7	81.8	20.5	25.1
ш□ □□□□□□□ □□Ш□□□			2	3.1	1.3	17	1307.7
□А□□□	75.1		6	0.06	0.5	10.5	2100.0

Эх сурвалж: 2010-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Зураг 15

З □□□□□□□□ □□□□□□

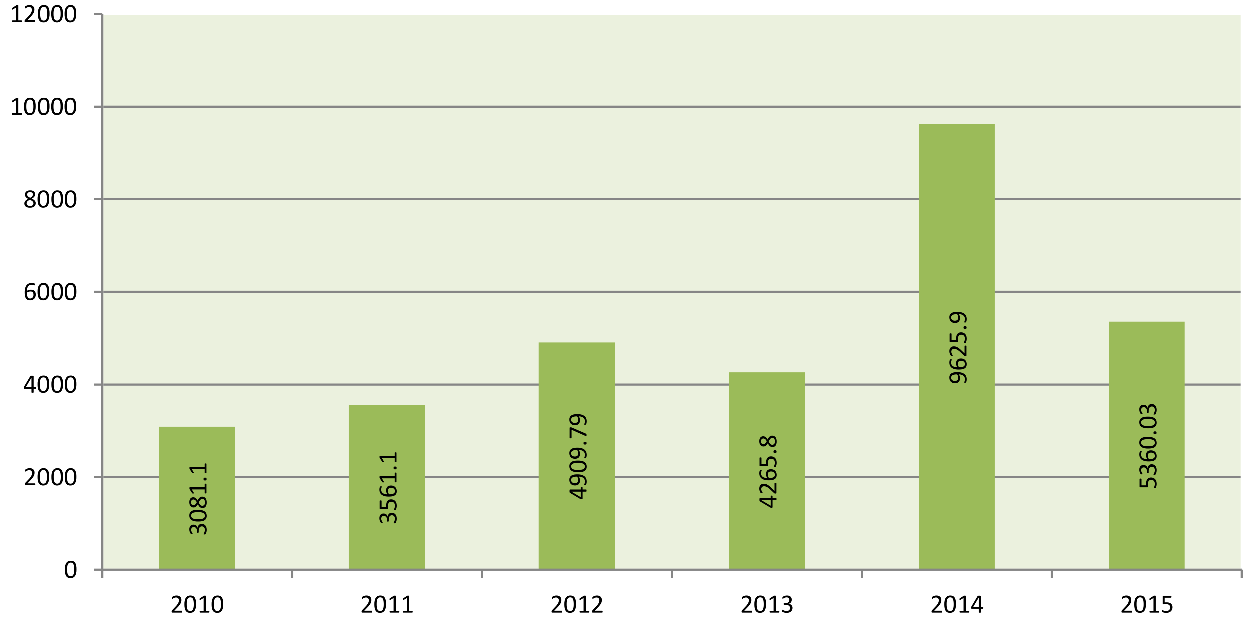

3.3 Тэжээлийн бүтэц, тэжээлийн хангамж

хүснэгт 25

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015/2014
з А□□	**5272.5**	**6028.56**	**6659.69**	**6209.66**	**13258.7**	**12245.5**	**92.4**
НА□□□	266.6	31.9	17.9	31.6	37.9	264.5	697.9
Ү АА□□	69.0	57.8	121.1	63.1	96.3	33.7	35.0
з А□АА□	3599.4	4001.0	5719.1	4785.4	10352.9	7213.2	69.7
з □□□□	1337.5	1937.9	801.6	1329.6	2771.6	4734.1	170.8
Н□□□□ □□□□□□□ ү □□□АА□□□□ □□□ □□□□ □□□□□□□ □□□□□□ □□□.□□	1.7	3.4	3.3	3.3	4.9	4.2	85.3

Эх сурвалж: 2010-2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогын дүн

Бэлтгэсэн тэжээл нь илчлэг, чанарын байдлаараа харилцан адилгүй байдаг учраас нэг тэжээлийн нэгжид шилжүүлж тэжээлийн хангамжийг тооцлоо. Тэжээл бүрээр тодорхой итгэлцүүр ашиглан тэжээлийн нэгжид шилжүүллээ.

Дүгнэлт

2015 оны жилийн эцсийн мал тооллогоор аймгийн хэмжээгээр 6963 малтай өрх, үүнээс 5417 малчин өрх мал аж ахуйн үйлдвэрлэл эрхэлж байна. Аймгийн хэмжээний нийт өрхийн 35 хувийг малтай өрх эзэлж байна.

2015 онд мал аж ахуйн салбарт 9588 малчид ажиллаж байна. Нийт малчдын 45.7 хувь нь буюу 4378 эмэгтэйчүүд байна.

Малчин өрхийн тоо өмнөх оныхоос 3.9 хувиар буюу 201 өрхөөр, малчдын тоо өмнөх оноос 1.5 хувиар буюу 139 малчнаар тус тус өссөн үзүүлэлт харагдаж байна.

Нийт малчин өрхийн 36.2 хувийг 16-34 насны залуучууд эзэлж байгаа бөгөөд, 53.6 хувийг 35-аас 59 насны хүмүүс харин үлдсэн 10.2 хувийг тэтгэврийн өндөр настай хүмүүс эзэлж байна. Өмнөх онуудтай харьцуулахад 16-34 насны залуучууд мал аж ахуй эрхлэх нь буурч, 35-59 насны хүмүүс мал аж ахуй эрхлэх нь ихэссэн үзүүлэлт харагдаж байна.

2015 онд нэг малчин өрхөд 379 толгой мал оногдож байгаа нь өмнөх оноос 25 толгой малаар өссөн байна.

Малын өсөлтөнд нөлөөлдөг гол хүчин зүйл болох бойжсон төлийн тоо өмнөх оноос 80.6 мянган төлөөр өсч , том малын зүй бусын хорогдол өмнөх оноос 6198 малаар буюу 55.7 хувиар, хээлтэгч малын тоо 8.9 хувиар, сувайрсан хээлтэгч өмнөх оноос 12.6 хувиар, хээл хаясан хээлтэгч 2.8 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна.

2015 онд 845.5 мянган толгой хээлтэгч тоологдсон нь өмнөх оноос 8.9 хувиар буюу 69.1 мянган толгойгоор өссөн байна. Энэ онд Ингэ 5.8 хувиар, гүү 14.9 хувиар, үнээ 19.1 хувиар, Эм хонь 11.3 хувиар, Эм ямаа 8.0 хувиар тус тус өсчээ.

Хээлтэгч мал нь нийт малын 41.1 хувийг эзлэж байгаа бөгөөд тэмээн сүргийн 33.5 хувийг, адуун сүргийн 31.3 хувийг, үхэр сүргийн 40.6 хувийг, хонин сүргийн 42.8 хувийг, ямаан сүргийн 41.8 хувийг тус тус эзэлж байна.

2015 онд хувийн малын тоо 2043.4 мянган толгойд хүрч, нийт малын 99.4 хувийг эзэлж байна. Тэмээн сүргийн 99.3 хувь, адуун сүргийн 99.9 хувь, үхэр сүргийн 99.3 хувь, хонин сүргийн 99.1 хувь, ямаан сүргийн 99.5 хувь нь хувийн аж ахуйд байна.

Нийт өрхийн 2.0 хувийг 10 хүртэл малтай өрх, 6.7 хувийг 11-30 малтай өрх, 7.3 хувийг 31-50 малтай өрх, 13.6 хувийг 51-100 малтай өрх, 18.7 хувийг 101-200 малтай өрх, 33.6 хувийг 201-500 малтай өрх, 13.9 хувийг 501-999 малтай өрх, 3.8 хувийг 1000-1499 малтай өрх, 0.3 хувийг 1500-2000 малтай өрх, үлдсэн 0.1 хувийг 2000 –с дээш малтай өрх эзэлж байна. 1000 ба түүнээс дээш малтай 294 өрх тоологдсон нь өнгөрсөн оноос 104 өрхөөр өссөн байна.

Мал аж ахуйн салбарын өсөлтөд байгаль цаг уурын таатай нөхцөл ихээхэн нөлөөлж байгаа боловч үүний зэрэгцээ малын гаралтай түүхий эдийн үнийн өсөлт нөлөөлсөн байна. Үүний хажуугаар мал эмнэлгийн үйлчилгээ орхигдож, удмын сан сүргийн бүтцийн харьцаа алдагдаж, өндөр ашиг шим өгдөг цэвэр эрлийз үүлдрийн малын тоо цөөрсөн, малын чанар муудсан зэрэг хүндрэлтэй асуудлууд байна.

Өдгөө мал сүрэг маань эргээд эрчимтэй өсч үржиж байгаа бөгөөд бэлчээрийн мал аж ахуйг цаашид хөгжүүлэхдээ бэлчээрийн даац, сүргийн бүтцээ зөв тохируулан, чанаржуулж өсгөх бодлогыг баримтлах хэрэгтэй байна.

Манай аймаг байгаль цаг агаар, газар нутгийн хувьд бусад аймгуудаас харьцангуй өвөрмөц онцлоготой бөгөөд ХАА-н салбар нь нийтдээ байгалиас шууд хамааралтай, эрчимжсэн аж ахуйн хөгжил сул байгаа зэрэг нь энэ салбарын цаашдын хөгжлийн талаар бодлого төлөвлөгөөтэй ажиллах зайлшгүй шаардлага урган гарч байгаа юм. Түүнчлэн ажилгүйдэл ядуурлын түвшинг байнга хэлбэлзүүлж байдаг энэ салбарт зах зээлийн өнөөгийн нийгэмд зохицсон бодлого хөтөлбөр гарган системтэйгээр хэрэгжүүлэх нь зүйтэй юм.

2015 онд аймгийн хэмжээгээр 5360.0 тонн хадлан, 247.5 тонн таримал тэжээл , 1838.5 тонн гар тэжээл, 13.2 тонн даршны ургамал, 4734.1 тонн хужир шүү, 20.5 тонн төмс, ногооны хаягдал хураан авч бэлтгэсэн байна.

Сүүлийн 10 жил тус аймгийн газар тариалангийн салбар өсөлт бууралттай явж ирсэн бөгөөд тариалалт, хураан авсан ургац буурч байгаа нь ган зудын давтамж, усан хангамжийн хүрэлцээ дутмаг болсны дээр удирдлага менежменттэй холбоотой асуудлууд нилээдгүй байна.

Боловсруулсан мэргэжилтэн:

С.Цэвэлмаа

Хянасан

Статистикийн хэлтсийн дарга:

Э.Оюунмаам

Харилцахутас: 70533061, 70533439

E-mail хаяг:umnugobi_stat@yahoo.com
http://www.umnugovi.nso.mn

2016 оны 3 сарын31